

НАТАЛЯ ГАВРІНА,

аспірантка відділу історії, теорії та методології соціології Інституту соціології НАН України

Продуктування ідентичностей етнокультурних громад Північного Приазов'я

27 лютого 2007 року в Інституті соціології НАН України відбулося чергове засідання аспірантського клубу. З доповіддю на тему власного дисертаційного дослідження **“Продуктування ідентичностей етнокультурних громад Північного Приазов'я”** виступила аспірантка 2-го року навчання відділу історії, теорії та методології соціології Інституту Наталія Гавріна.

Засідання клубу проводилося у формі рольової гри — своєрідного захисту тез дисертаційної роботи доповідачкою в ролі “пошукача”, тоді як її колеги-аспіранти виступали в ролі диспутантів та “опонентів”.

Доповідачка презентувала свій дослідницький проект, окреслила його мету й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження та основний зміст виконаної на даному етапі роботи. Наведемо головні тези цієї доповіді.

- Остання декада ХХ і початок ХХІ століття відзначаються актуалізацією регіональної проблематики. Певною мірою це є зворотним боком глобалізації, соціокультурною реакцією суспільства та громад на пов'язані з цим тенденції культурної універсальності та стандартизації. Сучасні процеси глобалізації та спричинювані ними маніфестації регіональних і локальних соціокультурних ідентичностей за масштабністю соціокультурних впливів та проявів можна порівняти з історичною трансформацією традиційного суспільства у модерне, яка активізувала соціологічну уяву кінця ХVІІІ — початку ХІХ століть.
- Не оминають ці процеси й українське суспільство, яке характеризується власною багатовимірною трансформацією (Т.Кузьо, М.Рябчук, В.Степаненко). На формування культурного простору українського соціуму впливають також процеси міжкультурної та внутрішньокультур-

ної комунікації, культурної дифузії, актуалізації різноманітних етнокультурних смислів та контекстів. Адже в соціокультурному просторі України існують і взаємодіють різноманітні ідентичності — національні, етнічні, політичні, соціальні, культурні, релігійні, професійні, локальні, регіональні, групові, особистісні тощо; вони мають або прагнуть здобути легітимність і продукуються у відповідних ідентифікаційних практиках, зокрема регіональних та етнокультурних. Як взаємодіють та впливають одна на одну різні ідентичності? Якими є реальні механізми та практики їх збереження і відтворення? Чи формується попри все єдине соціокультурне поле української громадянської ідентичності та як співвідносяться з ним ідентичності регіональні, локальні, етнокультурні? Це — лише невелике коло питань, які виникають перед дослідником у площині підходу до цієї теми.

- Чому я обрала саме Північне Приазов'я як регіональний фокус свого дослідження? Не лише тому, що я сама корінна мешканка цього регіону, а отже, мої власні спостереження за близьким соціокультурним оточенням та практиками формування різноманітних ідентичностей є певною фактологічною основою мого дослідження, так би мовити, “з перших рук”. І з об'єктивної історичної й соціологічної перспективи цей регіон вартий дослідницької уваги. Історично Північне Приазов'я — це територія, на якій з глибокої давнини відбувалися масштабні історичні події, пов'язані з проживанням і переміщенням багатьох народів. Тут зароджувалися, розвивалися й занепадали різні культури в межах різних історичних епох. Ця особливість історичної долі нашого краю зберігалася і в період Середньовіччя і за Нового часу, коли Північне Приазов'я в результаті геополітичного і військового протистояння входило до складу різних державних утворень, було місцем переселення представників багатьох народів і народностей. Хронологічні рамки мого дослідження охоплюють кінець XVIII–XX століття — один із найсуперечливіших періодів в історії України з огляду на зміст історичних процесів, а також соціально-політичні та національно-культурні наслідки: з одного боку, йдеться про формування й еволюцію ідеології національного відродження, а також збереження та відтворення національних традицій і культури різних етносів багатонаціонального регіону, а з іншого — про руйнацію національних традицій та ідентичностей аж до відвертого геноциду під прикриттям різних варіантів політики великодержавності та коренізації за радянських часів. У своїй роботі я викладу демографічні дані щодо формування етнічного складу населення Північного Приазов'я, а також окреслю динаміку формування основних етнокультурних та демографічних змін національного складу цього регіону. Географічні рамки дослідження охоплюють передусім ті території Запорізької області, де у зазначений хронологічний період склалися компактне проживання болгарського, німецького, чеського, російського, татарського, грецького, єврейського та деяких інших народів. Я вважаю, що історичні та демографічні характеристики формування багатонаціональної та полікультурної палітри Північного Приазов'я є важливим методологічним та фактологічним підґрунтям мого дослідження.

- Метою дисертаційної роботи є розроблення концепції етнокультурної специфіки Північного Приазов'я як регіону України, аналіз історії становлення і розвитку його етнічної структури та культурної специфіки, продукування та відтворення ідентичностей етнокультурних спільнот і визначення можливості використання накопиченого соціологічного знання для оптимізації політики регіонального розвитку нашої країни.
- Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:
  - під кутом зору завдань власного дослідження проаналізувати соціологічну літературу з питань регіональної проблематики та етнокультурної ідентичності компактних етнокультурних груп (зокрема, у вітчизняній соціології цим питанням приділялася увага у працях Є.Головахи, Г.Зборовського, В.Євтуха, О.Вишняка, О.Стегнія, Н.Черниш, М.Шульги, І.Прибиткової, Т.Рудницької та ін.);
  - на підставі теоретико-методологічних підходів соціології культури та етносоціології, а також на основі аналізу фактологічного матеріалу історичних та емпіричних досліджень дослідити соціокультурні механізми та практики підтримки, відтворення і дифузії етнокультурних ідентичностей на прикладі основних етнокультурних громад регіону, а також розробити концепцію продукування етнокультурних ідентичностей на регіональному рівні;
  - проаналізувати особливості етнічної та етнокультурної структури населення Північного Приазов'я, беручи до уваги як історію її формування, так і сьогоdnішній стан та тенденції розвитку; дослідити процес самовизначення етнокультурних спільнот Північного Приазов'я та його специфіку в період соціальної трансформації в Україні.
- З огляду на особливості предмета дослідження, його мету та головні завдання застосовувані в роботі методи мають поєднувати теоретичні, історико-демографічні та соціологічні емпіричні підходи. Стандартизоване інтерв'ю та анкетування слугуватимуть основними соціологічними техніками збирання інформації для виконання завдань проекту.

Окреслюючи структурну логіку роботи, зокрема першого її розділу “Соціальні аспекти етнічної ідентичності”, слід зазначити, що ідентичність у багатьох її соціологічних вимірах та розуміннях є одним із найуживаніших теоретико-методологічних концептів сучасної соціальної науки, і звернення до тих аспектів цього концепту, які є евристично плідними для дослідження проблематики саме регіональних етнокультурних ідентичностей, становить певну методологічну проблему.

Основною змістовою ідеєю другого розділу роботи “Особливості продукування етнокультурних ідентичностей громад у суспільстві, що трансформується” буде дослідження на прикладі історичного регіону Північного Приазов'я соціокультурних процесів та практик формування, підтримки, деформації, руйнування та втрати групових етнокультурних ідентичностей у сталому суспільстві, а також особливостей перебігу цих процесів у суспільстві, що трансформується.

У третьому розділі “Формування етнокультурної багатоманітності регіону” досліджуються об'єктивні та суб'єктивні фактори регіоналізації як

складного й різноспрямованого процесу фрагментації та інтеграції різних етнокультурних ідентичностей у їхніх співвідношеннях зі смислами української громадянської ідентичності як, принаймні, формально-атрибутивної ознаки ідентичності представників різних етнокультурних громад Північного Приазов'я. У цьому аспекті особливо важливими для аналізу є приклади формування спільного соціокультурного потенціалу оптимізаційних стратегій і практик “примирення” (адаптації, акомодатії — *accommodation*) різних етнокультурних ідентичностей у цьому регіоні — як регіональних або етнокультурних, так і загальноукраїнських.

У перебігу дискусії по завершенні доповіді виступили колеги-“опоненти” Марія Діденко та Олексій Землянов (аспіранти першого року навчання) із конструктивними запитаннями, головно щодо практичної частини роботи та методів дослідження.

Під час загальної дискусії учасники засідання обмінялися думками стосовно засідання клубу й дійшли спільної думки, що такі заходи сприяють не тільки прискоренню та активізації процесу написання наукової роботи, а й підвищенню рівня її якості. Аспіранти мають можливість удосконалювати науковий етикет, вміння ставити змістовні запитання та приймати виважені, об'єктивні рішення, які допоможуть підготуватися до справжнього захисту.